

SEMBLANÇA

de FRANCESC ELIAS i BRACONS

"La vida ben ocupada sempre és llarga"
L. da Vinci

per JOAN CUSCO i AYMAMI

Nat a Sabadell el 1892. Ceramista, decorador de vidre i dibuixant, germà de Feliu i Lluís Elias Bracons.

Aquestes dues frases es poden emprar com a tarja de presentació del nostre personatge. Amb ella, als dits, té la porta oberta de bat a bat. Endavant, doncs.

La família Eliàs, d'arrel sabadellenca, industrials tèxtils -doncs tenien assortiment de llana- residien a la Rambla, on nasqueren Francesc i Lluís. El germà gran, en Feliu, havia nat a Barcelona el 1877, on llavors vivia la família Elias. El cap de casa va morir el 1898, a

Barcelona, on aleshores residia novament. Quan això s'esdevenia, en Feliu tenia 21 anys; sis, en Francesc i dos en Lluís.

Si bé físicament estaven absents de Sabadell, mai no deixaren de sentir un fort sabadellenquisme. Uns lligams afectius, filials, els ha mantingut amb Sabadell.

Parlar dels germans Elias s'imposa, i cal fer-ho amb un ordre.

El mateix Francesc, ara -i sempre, al cas- es complau a parlar dels seus germans, majorment d'en Feliu i d'en Lluís.

Feliu Elias (Barcelona 1878-1948) fou crític i historiador de l'art, pintor, caricaturista i escriptor. Té un *curriculum vitae* exhaustiu. Signà amb el seu nom els seus quadres i algunes obres literàries, però majorment amb el de **Joan Sacs**, en els seus treballs literaris, i amb el pseudònim **APA** com a caricaturista. Algunes vegades signà treballs amb el nom de **Dimoni Verd**, però poques, certament.

Entre les seves activitats, cal senyalar que fou el fundador del setmanari humorístic-satíric "Papitu" (1908), el qual el va dirigir fins al 1911, període que marcà una època de l'humor gràfic català, havent tingut de col·laboradors en la il·lustració de l'esmentat setmanari, a més d'Apa, Junoy, Labarta, Ynglada, Colom, Ismael Smith, Aragay, Nonell, Canals, Capuz, Joan Gris, Humbert... La majoria d'aquests artistes empraven pseudònims.

Josep Pla, en *Homenots* -Tercera Sèrie- dedica una ben documentada biografia del seu amic Feliu Elias, i en referir-se al "Papitu", diu que "fou un setmanari molt important que no solament esdevingué un cercle on es trobaven artistes de diverses i contràries procedències, sinó que gairebé es pot afirmar que, dintre el seu gènere, fou la millor publicació apareguda en aquest país des de l'inici d'aquest segle".

Pla, per donar una idea del que fou el "Papitu" de la primera època, la de Feliu Elias, recorre al l'assaig de Marçal Olivari, del que transcriu el següent: "En el seu aspecte purament humorístic, però, el setmanari demostrà més candor que qualsevol altra cosa. Després, Apa hagué de vendre la propietat de la revista, que s'acomiadà del seu públic amb un número-almanac per a l'any 1911, i des de llavors "Papitu", sota la direcció d'una altra persona, es convertí en un full groller. Aquest canvi determinà l'èxode d'Humbert amb la majoria dels il·lustradors i col·laboradors literaris".

...

Més endavant, Josep Pla, diu: "Feliu Elias, que no es caracteritzà mai per la seva posició econòmica, tingué treballs i

hagué de fer esforços, durant tres anys, per a mantenir-lo". Josep Pla té interès -i és de justícia- dir que la col·lecció d'aquest setmanari posa molta llum sobre el candor de Feliu Elias. Aquest "ha estat una de les grans figures d'aquest temps en aquest país i no crec que el candor hagi deixat de ser una de les seves més destacades característiques". I sobre Feliu Elias, Apa, Joan Sacs, cloem amb aquesta frase del mateix Pla: "Tots els que llegirem els seus escrits en el temps en què es produïren som, més o menys, deixebles d'ell".

En Francesc fou el germà posterior al Feliu, amb una diferència de quinze anys, la qual cosa comporta que li tingués una afeció filial. En Feliu tingué cura d'alliçonar-lo i després de passar pels Escolapis, a Sabadell, el va acompanyar a Burjassot -València- a aprendre ceràmica al costat del seu gran amic Paco Quer, també sabadellenc. (Il·lustrat amb una foto d'aquella època, exactament l'any 1906, on es veu en Quer, encolcat damunt una taula tenint al seu costat el seu deixeble, Paco Elias, amb la seva mirada tendra i infantívola -tenia aleshores poc més de tretze anys-. Damunt la taula, dues figures fetes d'Ismael Smith, l'artista nord-americà afincat a Barcelona).

En Francesc solament va estar sota el mestratge d'en Quer poc més d'un any, puix el seu germà gran, Feliu, l'ingressaria al taller de vidrieria de Rigal-Granell, a Barcelona. Poc temps després el mateix germà el portaria a França, a Golfe Joan amb Charles L'Hospied, des del 1906 al 1911. Durant aquest període, recorregué alguns tallers i fàbriques franceses i italianes, bescanviant coneixements i tècniques sobre ceràmica i vidre, àdhuc resolvent problemes d'altri en aquest afer. Fou ben aviat un destacat tècnic, un treballador infatigable i es ficà plenament dins d'aquesta especialitat amb un profit molt notable. Era un ceramista complet.

Fou la direcció de la mateixa empresa la que li proposà un nou trasllat: a Indoxina o al Brasil. Escollí aquell país sud-americà tota vegada que tindria l'avinentsa de retrobar-se amb el seu primer mestre: Paco Quer.

Degut a la seva experiència i coneixements tècnics sobre el laboriós procés de la ceràmica, així com sobre la producció del vidre i llur decoració, ensems que el tractament dels esmalts, fou sol·licitat i requerit mantes vegades, i així el veiem a Prada, l'any 1912, muntant una secció de ceràmica al taller de Gustau Violer; a Ernani (1919); a Cerdanyola (1930). A Esplugues del Llobregat fundà un important taller de ceràmica decorativa l'any 1945, que uns anys després traslladaria a

Sant Just Desvern (1960), on ja havia fixat la seva nova residència.

De tot aquest periple hom pot deduir que va passar-ne de tots colors i de tota mena. El seu esperit adelerat en el seu afer le ha creat allò que en la nostra terra es diu: **un home que fa la feina ben feta**. No cal emprar altres títols més grandiloqüents al cas d'en Francesc Elias. Ell sempre ha marxat d'oripells, d'homenatges, de reconeixements. Ell és un home d'ofici. No admet que li pengin més adjectius. Es un home senzill, a qui tampoc no agraden els sorolls i les gatzares per cantar-li els mèrits. Ho rebutja de maneta olímpica. Ja el seu germà, Feliu, li deia sovint:

- Tu ets el millor ceramista del món, però mai no arribaràs a ser ric...Ets massa honrat...

Cal afegir que Francesc Elias no té cap classe de pobresa...

Abans de continuar parlant d'en Francesc, fem una treva al camí i dediquem-nos a fer la presentació d'en Lluís (per altra part a bastament conegut). Veiem, si més no, la seva tarja: "Lluís Elias Bracons (Sabadell 1896-1953). Dibuxant i comediògraf, germà de Feliu i de Francesc Elias i Bracons". Quatre anys es duïen entre ambdós germans i dinou amb el germà gran, en Feliu.

I en parlar d'en Lluís, em plau transcriure el que va escriure Andreu Castells en les pàgines del catàleg de l'exposició-llegat que feu a la seva ciutat nadiua, i corresponent a la Publicació número 4 del Museu d'Art de Sabadell: "...Més que com a pintor o caricaturista és conegut com a comediògraf, però això no vol dir que els seus dots de dibuxant o de pintor siguin menysvalorats. Com a pintor, ens va deixar obres inefables realitzades amb una tècnica preciosista -aquí, al Museu d'Art, en tenim tres-; com a caricaturista, signava **Anem** per tal que aquest nom jugués amb el pseudònim del seu germà **Apa**, en tenim molts testimonis en els setmanaris i revistes barcelonines com **Nanu**, **Ibèria**, **L'Esquella de la Torratxa**, **La Campana de Gràcia**, **Visca!** i **Papitu**."

Quant a un important nomenclàtor de manufactures i marques de ceràmica, il·lustrat, el qual comprèn totes les èpoques i tots els països, obra que s'atribueix a Lluís, va ésser realitzada per ambdós germans, tota vegada que en Francesc ha estat un coneixedor gran en aquest camp. Aquesta obra resta inèdita.

Com a comediògraf, el 1932 escriu **Montparnasse**, recordant la seva estada a París on hi va estar uns onze anys. Entre les seves obres teatrals va estrenar amb èxit les següents: **Madame**, **Or** i

fang, **El fill del senyor Gold**, **La Família Bartolí**, **Quan els reis es tornen homes**, **Barris baixos**, **Lilí vol viure**, **"Amàlia, Amèlia i Emília"**, totes elles fins el període de l'avant guerra, i no és fins l'any 1948 que triomfa novament amb **Baltasar**, seguint **Bala perduda** (1951) i **Joc de Dames** (1952). Cal recordar que la seva obra escènica pòstuma, fou la titulada **Comèdia de Dones**, que es va estrenar després de mort. Era la número cinquanta-dues. Cal afegir que el dia de l'estrena varen ressonar molts aplaudiments, retent així un pòstum homenatge a aquell autor que, entre altres qualitats, destacava per la seva bonhomia.

El seu llegat a la ciutat està repartit entre el Museu d'Història de la Ciutat, la Fundació Bosch i Cardellach i el Museu d'Art.

Després d'aquest parèntesi que calia fer per tal de recordar justament els germans Elias, continuarem amb el nostre personatge, el qual, ara, està assegut en una sala d'estar espaiosa on hi ha mostres de les seves obres de ceràmica a cada indret. El lloc respira un aire de modernisme adient. També, quadres a tot arreu.

Hom, enmig d'una llar plena d'obres artístiques i conversant amb unes persones que els anys ha anat platejant i que llur esperit està imbuït d'una beatitud talment cèlica, se li suggereixen mil i un contrastos. A pocs passos, d'ací, un món diferent...

Francesc Elias, a causa d'unes cataractes, té la vista escassa. A penes pot llegir, ho fa poc i valent-se d'una lupa. Això li resta, evidentment, el seu delit de crear; ell encara té l'esperit ple d'inquietud; ell sempre vol estar al peu de la feina, exigint i exigint-se com sempre ho ha fet.

La seva dolça esposa i llur filla, Montserrat, sempre estan al seu costat i, ja des d'una bona colla d'anys, la filla és la seva col·laboradora -i de sempre ha estat la més directa deixeble-.

- No heu obert escola durant la vostra vida? -li he preguntat.

No, no ho ha fet. Ell sempre ha estat una persona abocada al seu treball -al seu art- amb una constància delirosa, de recerca, de percaça, nodrint-se de les experiències que anava assolint, fugint de tota mena d'ostentació, de tota classe d'exhibicionisme, i sempre només mogut pel seu afany d'insatisfacció, perfeccionant-se en el seu ample camp, fitant camins nous i sempre, això sí, amb profit. Ha estat un autèntic artista, àdhuc com un artista medieval. Aquesta ha estat la seva empremta personal. I,

una vegada més, aquella admonició del seu germà: "Tu ets el millor ceramista del món, però mai no et faras ric..."

Era la cantarella de sempre. Però, en Francesc, com si sentís ploure...

Cal dir que quan la Mancomunitat -això és, abans de la Generalitat- va exposar a Prat de la Riba el projecte de construir uns tallers de ceràmica i vidre, on s'impartirien les ensenyances per crear una escola d'artesans per la mateixa Mancomunitat. Aquella idea, aquell projecte, no prosperà i quedà inèdit. Però, uns anys més tard, quan en la neixent Generalitat i presidida per Francesc Macià, proposà aquella vella -i bella- idea, però tampoc no es portà a terme. D'aquella experiència -per dues vegades fallida- mai més no la proposà i quedà soterrada dins del seu esperit. Un formós ideari que, sigui pels motius que siguin, van quedar en el mateix punt de partida. I res més, malauradament...

Aquestes vivències tal volta expliquen la resposta d'aquella meva pregunta sobre la creació d'una escola deguda a Francesc Elias.

Ell, l'Elias, no vol parlar dels èxits que ha obtingut durant la seva vida. Cal afegir, ja de bell antuvi, que no li plau fer exposicions de les seves obres. Mai no admet que aquestes obres seves es pronuncin com obres d'art. Així és tanta la seva modèstia i senzillesa. Es home de portes endins. El que hagi realitzat algunes exposicions al llarg de la seva vida, no vol pas dir que aquestes demostracions hagin estat la seva preocupació, ans al contrari, pel seu gust personal, íntim, n'hauria defugit sempre. I bé cal dir que cadascuna de les mostres públiques -majorment realitzades a Barcelona i algunes a l'estranger- han estat favorablement acollides, destacant-lo com un dels més antics cultivadors de la ceràmica al gran foc entre nosaltres.

Moltes de les seves obres figuren a diferents Museus i col·leccions particulars.

Ell fou cofundador d'«Els Evolucionistes», i Joan Sacs, arran del "Saló dels Evolucionistes", l'any 1918, va fer-ne una crítica en la premsa comtal, començant així: "Era de temer que una reunió de joves inèdits, cultivadores del arte avanzado, organizaran su primera exposición con obras pretensiosas y de contenido insuficiente, y sin embargo, no ha pasado nada de eso con la primera exposición de la novísima agrupación". Més endavant, diu: "Casi en ninguno de estos artistas incipientes se nota aquella timidez de los comienzos..." Seguim espigolant del mateix article: "No

sabemos ver en ninguno de los actuales artistas de las Galerías Dalmau que esta elección sea dictada por el snobismo o el arrivismo".

Cal destacar que Joan Sacs va fent crítica de cadascú dels artistes expositors en el seu ordre alfabètic i, així, quan parla del seu germà, diu: "Francisco Elias, sin duda el más personal, es también el más sincero en sus pintorescos dibujos acareados, de estilo de imagería popular; tal vez sea el menos sincero en cambio en sus óleos y en sus dibujos negros, donde se percibe una influencia excesivamente literal, bastante libresca, del arte de Gaughin. Aun siendo inferiores, sus óleos y sus dibujos en negro no están desposeídos de interés. Un estudio más pertinaz de lo que es, de lo que puede y exige la pintura al óleo abriría nuevos y más bellos horizontes a su pintura".

En aquest article-crítica Joan Sacs parla d'Antoni Canadell, Joan Cortés, Francesc Elias, Ernest Enguix, Joan Serra, Alfred Sisquella i Eduard Vergés, tots ells expositors en el "Saló dels Evolucionistes".

Francesc Elias ha estat un conreador honrat i fidel en el seu art de la ceràmica al gran foc i la decoració sobre vidre. S'ha endinsat en el coneixement i estudi dels esmalts de la dinastia Sung (època del traspàs de la gerreria a la porcelana), i hom pot veure com es va identificar en ella, obtenint reproduccions fidelíssimes, si més no millorades. Ha assolit l'exquísita sensibilitat dels antics ceramistes orientals, posant al dia aquella tècnica en formes, colors i qualitats.

Quan va retornar de la França fustigada per la Primera Gran Guerra, va

manifestar-se amb els seus dibuixos d'excel·lent il·lustrador d'estampes populars barcelonines. En esguard d'això, bé es pot transcriure el que un crític dingué d'ell: "Reproduir en obres noves, el sentit delicadíssim, el caracter de les velles pintures populars vol un esperit alat, un artista exquisit i un hàbil dibuixant. En Francesc Elias ho és..."

Fou l'any 1953 que va decidir-se a enviar algunes obres seves a l'Exposició Concurs de Ceràmica de Montecarlo, cedint a especials pressions, i en la qual va ésser distinguit amb l'únic premi atorgat pel príncep Rainiero. L'obra premiada fou un gran gerro decorat amb un paisatge urbà, d'una realització definitiva.

Bo és retreure un judici que li va mereixer el crític A. del Castillo: "Elias és un gran tècnic d'un art en el qual la tècnica és fonamental. Aquest és el seu fort".

La seva filla, Núria, està casada amb el pintor Ignasi Mundó.

L'art va perdurant en la saga dels Elias, sortosament...

Tot just a l'entrada de la casa, en l'ampla avant-sala, entre altres obres, destaca la gran tela a l'oli que el seu germà Felíu va pintar-li quan festejava amb la que seria la seva esposa, dolça i delicada companya.

Ell lamenta que del Sabadell de la seva infantesa molt poc recorda, "puix vam marxar-ne quan jo tenia uns sis anys..." -em diu- però sempre ha dut el sabadellenquisme dins seu, amb tendre afecte. I arran de la visita que va efectuar-hi quan l'entrega del llegat Lluís Elias, va comentar que "la cosa no acabarà pas aquí".

PERFIL

Ell és com el primer home de fang -i de sang-.
 Home de talla.
 Testagris.
 El seu art és el treball.
 I el seu treball és art.
 "Treballa, parla i viu en to menor..."
 Serios en tot.
 No ha fet escola.
 Tampoc no ha fet escala...
 Home de foc.
 I de toc.
 Ell, supervivent d'una nissaga...

questionari » proust «

- El principal tret del meu caràcter?
- La constància.
- La qualitat que prefereixo en un home?
- La tenacitat.
- La qualitat que prefereixo en una dona?
- Intel·ligència i feminitat
- Allò que més estimo en els amics?
- Sinceritat.
- El meu principal defecte?
- Tenir-ne més d'un.
- La meva ocupació preferida?
- La lectura després del treball.
- El meu somni de benestar?
- No en tinc pas cap.
- Quina fóra la meva pitjor desgràcia?
- Perdre la vista.
- Què voldria ser?
- El que sóc, però millorat.
- On desitjaria viure?
- Ja estic bé aquí.
- Quin color prefereixo?
- Tots dins l'arc de Sant Martí.
- Quina flor prefereixo?
- El clavell, i la seva flaire.
- Quin ocell prefereixo?
- No tinc preferències.
- Els meus autors preferits en prosa?
- Balzac, Molière, Maurois, Pla.
- Els poetes preferits?
- Carner, Lorca, Machado.
- Els herois de ficció?
- Gargantua, Tartuf, Mme. Bovary.
- Les meves heroïnes de ficció favorites?
- Eugénie Grandet.
- Els meus compositors preferits?
- Bach, Mozart.
- Els pintors predilectes?
- Rembrand, i els petits grans mestres holandesos.
- Els meus herois de la vida real?
- Jaume I, Copèrnic, Adenauer.
- Les meves heroïnes històriques?
- Mme. Curie, la reina Victòria d'Anglaterra.
- Els noms que prefereixo?
- Els catalans com Núria, Montserrat, Mercè.
- Què detesto més que res?
- La gasiveria.
- Quins caràcters històrics menyspreo més?
- Hitler i Guillerme II d'Alemanya.
- Quin fet militar admiro més?
- Cap.
- Quina reforma admiro més?
- L'anul·lació de l'esclavitud i l'evolució industrial del Japó.
- Quins dons naturals voldria tenir?
- Facilitat de paraula.
- Com m'agradaria morir?
- No ho he pensat mai.
- Estat present del meu esperit?
- Asserenat.
- Fets que m'inspiren més indulgència?
- La fatxenderia.
- El meu lema?
- Viure per aprendre.
- (Heus ací una lliçó mestra...)

"FE D'ERRATES":

En el número anterior i en el Qüestionari "Proust", en la pregunta *Quin fet militar admiro més?*, es llegueix la següent resposta equivocada: *Waterpolo* en comptes de *Waterloo*, com haurà sabut esmenar-ho el lector.

Ha estat una "jugada" del "dimoniet de la impremta" que, una vegada més, fa de les seves. En aquest cas cal aclarir i deixar les coses a cada lloc, això és: Waterloo dins de la història i el waterpolo dins de l'esport...